

MOĆ I ULOGA EKONOMSKE DIPLOMATIJE U VRIJEME GLOBALIZACIJE

THE POWER AND THE ROLE OF ECONOMIC DIPLOMACY IN THE ERA OF GLOBALIZATION

Zlatan Lukić

Fakultet političkih nauka, Evropski Univerzitet, Brčko Distrikt, Bosna i Hercegovina

©MESTE

JEL Category: **F02**

Apstarkt

Ekonomska diplomatija je postala najvažnija aktivnost u diplomatijama nacionalnih država, međunarodnih organizacija i integracija, šta više, moglo bi se reći da je ekonomska diplomatija postala osnovno sredstvo prodora na svjetsko tržište. U današnjem svijetu u kome međunarodni i ekonomski odnosi predstavljaju sistem odnosa moći, političke i ekonomske, postepeno se oformljuje sistem koji sve više korporira privredne subjekte. Privrede postaju sve manje nacionalne, a sve više globalne, pretvarajući se tako u transnacionalni sistem proizvodnje, koji se temelji na međunarodnoj podijeli rada. Ekonomska globalizacija posmatra se kao sila koja predstavlja najveću pretnju autoritetu nacionalne države i koja umanjuje njenu moć. Nacionalna monetarna politika gubi autonomiju, jer više ne može da bude introvertno okrenuta ka domaćim realnim zalihama, već mora da bude ekstrovertno okrenuta ka tokovima međunarodnog kapitala i mora da se uključi u međunarodnu makroekonomsku koordinaciju. Evropska unija je dobar primer toga da je monetarna politika potpuno oduzeta od nacionalnih država i da je uspostavljen evropski supranacionalni suverenitet ekonomije i monetarnih pitanja. Posmatajući globalizaciju, odnosno međunarodne odnose koje su se od hladnoratovske dominacije znatno promijenile, u suštini, država više nije država koja ima svoju moć. Odnosno, globalizacija ne uklanja nacionalnu državu sa njenih temelja, ali joj oduzima moći najviše vlasti. Odnosno, države sve više djeluju kao pokretači globalizacije i tako umanjuju svoju moć i postaju odgovorne vanjskim ekonomskim akterima. Bez obzira na ovaj evidentan trend u političkim i ekonomskim međunarodnim odnosima, uloga država i diplomatija, kao instrumentarija promovisanja i zaštite interesa država ostaje vrlo značajna, a posebno ona u oblasti ekonomskih odnosa, odnosno, ekonomska diplomatija.

Ključne reči: diplomatija, država, ekonomska diplomatija, moć, globalizacija

Adresa autora:

Zlatan Lukić

[✉ zlatan.lukic@hotmail.com](mailto:zlatan.lukic@hotmail.com)

Abstract

Diplomatic economic engagement, in fact, economic diplomacy, became the most important activity for diplomacies of national countries, the

international organizations, and integrations. It could be said that economic diplomacy became a basic tool for a breakthrough to the world market. In today's world where international and economic relations are a system of political and economic power relations, it is gradually forming a system that increasingly integrates businesses. The economies are becoming less national and increasingly global, thus turning into a transnational system of production, which is based on the international division of labor. The economic globalization is seen as the force which most threatens the authority of the nation state and reduces its power. The national monetary policy is losing autonomy because it cannot be turned internally towards domestic realistic inventory, but it must be turned externally towards international flows of capital and it has to join into international macroeconomic coordination. The European Union is a good example that the monetary policy is completely taken away from the national states. There is the established the European supranational sovereignty of economy and monetary affairs. By observing the globalization, the international relations respectively, which are changed since the Cold War domination, countries do not have power anymore. The globalization is not taking away the national state from its roots, but it is taking away the power of the authorities. Therefore, the states act as an initiator of the globalization and by doing this they are reducing their power and becoming responsible to outside economic members. Respectively, no matter of this evident trend in international political and economic relations the role of countries and diplomacies, as the instrument of promoting and protecting the interest of countries stays very important, especially the one in the area of the economic relations, respectively, economic diplomacy.

Keywords: *diplomacy, economic diplomacy, power, globalization*

1 EKONOMSKA DIPLOMATIJA

Ekonomski diplomatija nije novi termin za novu pojavu u razvoju diplomatije. Od renesanse do danas ekonomski problematika je bila jedan od najužih zadataka diplomatije, uporedo sa političkim i bezbjednosnim aspektima, obezbjeđujući preko njih određenu ravnotežu moći. Ekonomski i bezbjednosno – politička diplomatija mogu se posmatrati kao dva povezana DNK lanca koja naizmenično dobijaju prioritet u zavisnosti od istorijskih okolnosti i okruženja u kojima se države nalaze.

U međunarodnom sistemu ekonomski diplomatija dobija dodatno na značaju sa ubrzavanjem globalizacije (misli se prije svega na dodatno jačanje stepena međuzavisnosti između država, kao i integrativnih procesa na regionalnom i globalnom nivou), i to u uslovima nedostatka adekvatnih pravila i institucija koje postavljaju okvir nastupa ekonomskih subjekata planetarne tržišne arene. U takvim okolnostima firme se pozivaju na institucije svojih država kako bi osnažile nastup na svjetskom tržištu. Vlade nemaju velikog izbora nego da podrže aktivnosti preduzeća sa svoje teritorije, jer u suprotnom preduzeća drugih država će iz njihove pasivnosti izvući korist. Sve ovo nije ništa drugo nego otvorena borba za rast i razvoj ekonomski snage pojedinih preduzeća, čiji uspjeh u krajnjem

slučaju predstavlja i uspjeh ekonomski politike demokratski izabranih vlada.

Budući da ekonomski diplomatija ima jasnu istorijsko razvojnu dimenziju, treba konstatovati da je sam termin relativno novijeg datuma i korijene vuče iz francuskog jezika – la diplomatie economique. Veoma brzo je prihvaćen od strane ruske diplomatije pod tačnim nazivom – ekonomičeskaja diplomatija. Sa druge strane imamo anglosaksonski varijante, koje koriste termine trgovinski diplomatija (trade diplomacy), komercijalna diplomatija (comercial diplomacy), mada se u posljednje vrijeme i kod njih može zapaziti sve šira zastupljenost termina ekonomski diplomatija. Jasno je da u zavisnosti od prve riječi (ekonomski/trgovinski) postoje i određene razlike u definisanju samog pojma. Trgovinski diplomatija stavlja akcenat na unapređenje trgovine, dok ekonomski diplomatija predstavlja širi pojam koji se tiče svih ekonomski aspekata.

U tom smislu trgovinski diplomatija, prema zvaničnom tumačenju State Departmenta, podrazumijeva aktivnosti države na promociji i zaštiti interesa firmi na međunarodnom planu, pregovore sa vladama i firmama u čijim zemljama matične kompanije posluju, mjere predupređivanja mogućih ekonomski konflikata na domaćem i međunarodnom planu, prikupljanje informacija, kao i globalnu promociju izvoznih interesa preko diplomatskog aparata, a sve to uz

neposrednu saradnju sa domaćim kompanijama (Kovačević, 2015).

Što se tiče ekonomske diplomatije, ona se može sagledati sa dva nivoa. Jedan je ekonomska diplomatija u širem smislu i ona je sveobuhvatnija i tiče se svih subjekata jednog društva koji učestvuju u jačanju ekonomske konkurentnosti jedne zemlje diplomatskim metodama, a druga je definicija ekonomske diplomatije u užem smislu i ona se tiče ekskluzivnih aktivnosti Ministarstva inostranih poslova u odbrani ekonomskih interesa svoje zemlje.

1.1 Razvoj diplomatije

Raspad bipolarnog sistema međunarodnih odnosa i čitav niz krupnih političkih i ekonomskih posljedica koje su iz toga proizašle, uslovili su i određena preusmijavanja spoljnopolitičkih i ekonomskih diplomatskih prioriteta. U današnjem svijetu u kome međunarodni i ekonomski odnosi predstavljaju sistem odnosa moći, političke i ekonomske, postepeno se oformljuje sistem koji sve više nastoji da ograniči države i pojedinačne privredne subjekte. Privrede postaju sve manje nacionalne, a sve više globalne, pretvarajući se tako u transnacionalni sistem proizvodnje, koji se temelji na međunarodnoj podijeli rada. Međutim, bez obzira na ovaj evidentan trend u međunarodnim političkim i ekonomskim odnosima uloga država i diplomatija, kao instrumentarija promovisanja i zaštite interesa zemalja ostaje vrlo značajna, a posebno ona u oblasti ekonomskih odnosa (tzv. Ekonomska diplomatija).

Najrazvijenije zemlje, koje svoju moć temelje na ekonomskoj superiornosti, vojnoj nadmoći i nadmoći u domenu proizvodnje, svoje spoljnopolitičke prioritete sve više prebacuju i vezuju za ekonomsku sferu, nastojeći da svoje interese realizuju, pored ostalog, i snažnim diplomatskim ekonomskim angažmanom. Uključivanje zemalja u razvoju i zemalja u tranziciji u tradicionalne međunarodne institucije (STO) i različite ekonomske integracije i trgovinske blokove (EU, NAFTA, ASEAN i dr.), zahtijeva novi model nastupa i diplomatskog dijelovanja, radi što bolje zaštite njihovih ekonomskih i političkih interesa u procesu globalizacije savremenih ekonomskih odnosa (Marinković, 2010).

Prema tome, savremeni sistem međunarodnih ekonomskih odnosa i procesiglobalizacije i

integracije nameću potrebu intenzivne ekonomske diplomatske aktivnosti, usmijerene na realizaciju i zaštitu ekonomskih prioriteta i interesa, u čemu ZUR i zemlje utranziciji moraju da se ugledaju na najrazvijenije zemlje, i time se rukovode u određivanjusvojih spoljnopolitičkih i spoljno ekonomskih prioriteta.

1.2 Balkanski region (teritorija bivše SFRJ)

Zemlje regije nakon dezintegracionih procesa i oružanih sukoba posvećene su miru, pravdi, toleranciji i pomirenju, uvjerene u potrebu razvoja dobrosusjedskih odnosa i ubrazanoj političkoj i ekonomskoj stabilizaciji sa ciljem integracionih tokova ka punopravnom članstvu u Evropskoj uniji i transatlantskim asocijacijama. Snažna, racionalno organizovana, kadrovski osposobljena ekonomska diplomatija se nameće kao neminovnost (Avdić, 2009).

Medutim, i pored intenziviranih tokova trgovinske liberalizacije, stvarna situacija govori da je trgovinski potencijal evropskih zemalja u tranziciji znatno veći od vrijednosti robne razmijene, koju one stvarno realizuju. To je posebno tačno kada su u pitanju zemlje Jugoistočne Evrope, između kojih je trgovinska razmjena više nego skromna, prije svega, zbog slabe infrastrukturne povezanosti zemalja regiona, postojanja granica, visokih spoljno-trgovinskih nameta, raspada bivše SFRJ, kao i nezadovoljavajućeg institucionalnog razvoja i političke nestabilnosti.

Diplomatski uspjeh ili neuspjeh se sve više mjeri egzaktnim pokazateljima, novcem, odnosno spoljotrgovinskim bilansom zemlje. Ekonomska diplomatija postala je jako popularna tema u zemljama regije, prvenstveno zbog toga, što moraju da shvate da su kao takve "male" ekonomske zemlje uspjele na svjetskom tržištu, koje moraju dati sebi zadatak, osposobljavanja nacionalne ekonomije i uspostavljati prije svega dobrosusjedsku ekonomsku saradnju. U ovom trenutku treba istaći da se situacija u ekonomskoj diplomatiji zemalja regije, bitno razlikuje u odnosu na visoko razvijene zemlje. Mora se naglasiti da zemlje u region imaju jasno definisan cilj ulaska u evro-atlanske integracije, ali isto tako se uviđa nedostatak ozbiljnosti u vođenju ekonomske diplomatije, što se može reći da ne postoji jasno definisana ekonomska politika i strategija.

Stoga, se stavlja do znanja da ekonomska diplomatija je konkretna, koja ima jasne ciljeve i u suštini je sastavni dio diplomatije od njenih početaka. Sada smo svjedoci trenda ekonomizacije čitave diplomatije. Završetkom velikih političkih procesa poput hladnog rata i otvaranja procesa globalizacije, kao prvenstveno ekonomskog fenomena, ekonomski ciljevi postaju primarni. Po definiciji ekonomska diplomatija i nije ništa drugo do korišćenje diplomatije za postizanje ekonomskih ciljeva.

Savremeni svijet je oslikan neprestanim promijenama u kojima ključ ekonomskog uspjeha leži u sposobnosti njihovog razumijevanja i optimalnom prilagođavanju novonastalom poslovnom okruženju. Taj novonastali socijalni ambijent nije ništa drugo do globalizacija. Ako imamo u vidu da se globalna ekonomija karakteriše visokim nivoom konkurentnosti, otvara se pitanje kako ekonomski subjekti malih država, kao što su zemlje bivše SFRJ, mogu da ostvare zadovoljavajuća tržišna učešća, odnosno kako mogu da ostvare komparativne prednosti koje bi omogućile adekvatno pozicioniranje na tržištu? Upravo to pronalaženje "tržišne niše", kako kaže Peter Draker (Peter Drucker), nije ništa drugo nego način da se osigura opstanak i kasnije ekonomski rast i razvoj. U tom smislu, naša istraživanja pokazuju da veoma važnu pozitivnu ulogu može da ima efikasnost i efektivnost diplomatije, ili preciznije njene ekonomske komponente za koju je sve prihvaćeniji termin – ekonomska diplomatija.

2 GLOBALIZACIJA I EKONOMSKA MOĆ

Globalizacija je jedan relativno novi izraz za neke stare procese koju su se ranije samo drugačije nazivali. Tako npr. kao sinonime za globalizaciji mogli bismo pomenuti "univerzalizaciju", "internacionalizaciju". Globalizacijski procesi označili su početak novog vremena i začetak jednog novog svjetskog društva koje je, činilo se, konačno prevladalo dotadašnje razlike i podijele. No, gledajući sada, s vremenskim odmakom, pokazalo se da su istovremeno, upravo ti procesi, uveliko uticali na produbljivanje razlika unutar društva. Ovo se posebno odnosi na ekonomsku dimenziju globalizacijskih procesa, područje koje danas izaziva najviše polemika. Iako je

globalizacija na početku imala obećavajući potencijal procesa koji će rezultirati rješivim svjetskih problema nejednakosti i siromaštva te stvoriti prosperitetno svjetsko društvo, čini se, da su razlike i problemi veći nego ikada.

Globalne svjetske ekonomske promjene i ekonomska globalizacija, se prije svega odnosi na stvaranje globalnog svjetskog slobodnog tržišta, ipak nisu pružile željene rezultate. Istorija se, izgleda, opet ponavlja – s jedne strane imamo većinu potlačenih i obespravljenih ljudi, a s druge nekolicinu bogatih koja živi na račun većine. I dok tradicionalno bogate zemlje i regije, moćni finansijski i naftni krugovi, multinacionalne i transnacionalne korporacije i ostali 'veliki igrači', postaju još bogatiji i ostvaruju nezamislivo velike profite kojima bi zaista mogli ispuniti prvo bitnu renesansnu ulogu globalizacije, ostatak svijeta živi na rubu egzistencije, boreći se sa promjenama i zahtjevima koje je takva globalizacija donijela sa sobom. Globalizacija i internacionalizacija determiniraju, međunarodna ekonomska, finansijska, socijalna i politička kretanja u posljednjih 50 godina, koje se ponekad nazivaju "drugom erom globalizacije", aludira se na ratom završeno razdoblje "prve ere globalizacije i slobodne trgovine" od 1870. do 1913. Za evropska, ali i azijska (post)tranzicijska gospodarstva učinci, globalizacije posebno dolaze do izražaja od početka 90-ih (1989. Nakon pada Berlinskog zida) uz prihvaćanje sve opšteg trenda demokratije, liberalizacije vanjske trgovine i međunarodnih finansijskih tokova, liberalizacije nacionalnih tržišta roba, rada i kapitala, te izraženije ekonomske migracije stanovništva na regionalnom i globalnom nivou. Kroz povećanu dostupnost svjetskih prirodnih resursa te slobodu i rast preko graničnih odnosno međukontinentalnih ulaganja i trgovine, omogućeno je da nova znanja i inovacije nastale u jednom dijelu svijeta vrlo brzo budu poznate i dostupne u drugim područjima. Značajnu ulogu u globalizaciji imaju vlade razvijenih zemalja, kroz sporazume o međusobnom povezivanju tržišta te promoviranje suradnje s manje razvijenim zemljama. U odnosima EU i SAD-a, tome bi trebalo pridonijeti Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo (TTIP) s očekivanim pozitivnim učincima, jačanja transatlantske trgovine na ekonomski rast u kratkom i srednjem roku, i ako se istodobno naglašavaju i negativni i

dugoročni učinci na pad izvoza, BDP-a, zaposlenosti, dohotka od rada i javnih prihoda u najrazvijenijem dijelu Evrope. Rizici su posebno izražajni u slučaju malih i otvorenih zemalja, a timviše ako su one uz slobodu prekograničnog finansiranja preko mjerno kulmulirale vanjski dug, javni dug te prezaduženost preduzeća i građana; ako su pod pritiskom strane konkurencije izgubile domaću proizvodnju i postale visoko ovisne o uvozu hrane, energenata i drugih proizvoda i/ili ako zbog pada konkurentnosti ne ostvaruju dovoljne stope rasta izvoza.

2.1 Novi svjetski poredak, implikacije i uloga ekonomske globalizacije

Kreator novog svjetskog poretka - SAD, globalizaciju su poistovijetili s društvenim napretkom, zasnovanim prije svega na ekonomskim odrednicama sveukupnih promjena. Konzervativna revolucija prikazana je kao povijesna nužnost koja bi snagom 'nevidljive ruke' slobodnog neoliberalnog tržišta trebala osigurati narodima svijeta stabilnost, mir i blagostanje. Razvoj informatičke tehnologije doveo je do porasta prometa na tržištima financija, roba i usluga. Informacije o tendencijama na financijskim tržištima se brže razmjenjuju i uz niže transakcijske troškove. Taj trend je potican daljnjim procesima liberalizacije i deregulacije na financijskim tržištima.

Za međunarodnu privredu važni su trgovinski i finansijski odnosi među nacionalnim privredama, kao i uticaj međunarodne trgovine i finansijska na raspodelu proizvodnje, prihoda i bogatstva po svijetu i među državama. Posljednjih godina, međunarodnu ekonomiju sve više zaokuplja jedno pitanje: kakvi će biti rezultati nacionalnih privreda danas, kada je skoro čitav svijet sjedinjen u jedno globalno tržište? Kao rezultat promijena u ekonomskoj politici i tehnologiji, privrede koje su nekada bile podijeljene visokim transportnim troškovima i veštačkim barijerama u trgovini i finansijama sada su povezane sve gušćom mrežom ekonomske međuzavisnosti. Ova prava pravcata ekonomska revolucija, izvedena u toku posljednjih petnaest godina, sručila se na nas tako iznenada da se temeljno grananje njenog uticaja na rast, raspodijelu prihoda i bogatstva i modele ponašanja u svjetskoj trgovini i finansijama tek nazire.

Najuočljivije obilježje nove svjetske privrede jeste sve veća vezanost između visoko i nisko razvijenih zemalja. Uostalom, visoko razvijene privrede Evrope, Japana i Sjedinjenih Američkih Država bile su u znatnoj mjeri povezane trgovinskim tokovima još šezdesetih godina prošlog vijeka. Velika novina tekućeg vijeka je mjera u kojoj su siromašne nacije svijeta postale dio globalnog sistema trgovanja, finansija i proizvodnje. Za poklonike globalizacije, ovakav razvoj obećava veće dobiti od trgovine i brži rast za ova oba dijela svijeta podijeljena visinom dohotka. Za skeptike, integracija bogatih i siromašnih obećava sve veću nejednakost kod prvih i veću dislokaciju kod drugih.

Nacionalne privrede se sve više integrišu u četiri fundamentalna područja – trgovinu, finansije, proizvodnju i rastuću mrežu ugovora i institucija. Veća trgovinska povezanost je jasna: gotovo svake godine od Drugog svjetskog rata, međunarodna trgovina rasla je brže od globalne proizvodnje, rezultirajući u većem učešću izvoza i uvoza u GDP-u praktično svake zemlje na svetu. Posljednjih godina, finansijski tokovi preko državnih granica rasli su brže od trgovinskih. Direktno strane investicije (u kojima inostrani kapital dobija kontrolni paket u preduzeću) posebno su rasle brže nego ukupni tokovi kapitala. Oštar rast direktnih stranih investicija podvlači ogromnu i sve veću ulogu multinacionalnih korporacija u globalnoj trgovini, a naročito u globalnoj proizvodnji (Pečujlić, 2003).

Implikacije globalizacije, kako za razvijene tako i za zemlje u razvoju, trenutno su predmet intenzivnog istraživanja i gdje se vode žestoke debate o ekonomskoj politici. Vidno se istražuju četiri grupe pitanja. Prvo, da li će globalizacija promovisati brži privredni rast, posebno unutar četiri petine svjetske populacije (4,5 milijarde ljudi) koja još uvijek živi u zemljama u razvoju? Drugo, da li će globalizacija podsticati ili podrivati makroekonomsku stabilnost? Treće, da li će globalizacija podsticati veću dohodovnu nejednakost i, ako je tako, da li je taj problem ograničen na nekvalifikovane radnike u razvijenim privredama, ili je ta nejednakost temeljniji rezultat jačih tržišnih sila u svim dijelovima svijeta? Četvrto, kako državne institucije na svim nivoima – regionalnim, nacionalnim i međunarodnim, treba da prilagode svoje moći i odgovornosti u svijetlu nastajanja globalnog tržišta?

2.2 Uspon multinacionalnih korporacija

Za novi svjetski poredak i globalizaciju karakterističan je uspon multinacionalnih korporacija, mahom iz najbogatijih zemalja, prvenstveno Sjedinjenih Država. Njihove aktivnosti opravdavaju se i potiču terminom globalizacije. Slobodan protok kapitala i roba, maksimizacija profita kao poticaj i cilj, zaštićeni su i ohrabreni zakonskim okvirima i mjerama koje donose organizacije kao što su WTO, Svjetska banka i MMF. Pravila i zakoni slobodnog tržišta daju korporacijama slobode i širok prostor djelovanja na globalnoj razini. Zato se umjesto dosadašnjeg termina 'međunarodna ekonomija' sve češće čuje termin 'multinacionalna ekonomija'. Prema procjenama UNCTAD-a „...danas u svijetu ima oko 60 000 multinacionalnih kompanija, sa oko 500 000 njihovih podružnica. Preko njih se odvija najveći dio poslova širom svijeta. Podaci su sljedeći; ...od tri bilijuna dolara, koliko je u 1972. iznosio ukupan svjetski bruto nacionalni dohodak, multinacionalne kompanije ostvarile su 500 milijardi dolara, i to izvan zemalja u kojima im je sjedište, a od toga samo američke kompanije ostvaruju gotovo polovicu“ (Doddoli & Maradei, 2005, p. 15).

U uslovima kada su svjetska moć i kapital koncentrirani u rukama vrlo uskog kruga osoba, kada srednji sloj nestaje, a sve veći dio svjetskog stanovništva živi u siromaštvu, problem platnih i imovinskih nejednakosti onemogućava rast potrošnje, zaposlenosti i BDP-a na svjetskoj razini te prijeti rizikom “trećeg vala” globalne finansijske i ekonomske krize.

Značajan dio svjetske proizvodnje odvija se u siromašnim nerazvijenim zemljama i regijama koje karakterizira jeftina radna snaga, niska kupovna moć te gotovo potpuna nezaštićenost radnika, što stvara pritisak na nedovoljnu konkurentnost ekonomija s uređenim radnim zakonodavstvom i socijalnim pravima građana. Brojne države su prezadužene i uz niske stope rasta teško finansiraju socijalne javne rashode, europski model ekonomije blagostanja sve više je ugrožen, a ugrožava ga i njegova nespojivost s globalnim silnicama koncentracije kontrole, moći i bogatstva koje umanjuju ljudske slobode, produbljuju jaz između bogatog i siromašnog dijela svijeta, dok uz rast broja socijalno isključenih građana Evrope

stvaraju plodno tlo za polarizacije u društvu i među narodima.

U takvim uslovima nije čudno što na globalnoj sceni ponovno jačaju ideje ekonomskog protekcionizma pa i nacionalizma, što se događaju valutni i drugi ekonomski ratovi, dok jačanje antiimigracijskih pokreta osnažuje antiglobalizacijske struje. Istodobno, zone svjetskih izvora nafte, rudnih bogatstva i drugih sirovina obilježene su političkim nestabilnostima i ratovima koji ograničavaju njihov ekonomski i društveni prosperitet, dok su s druge strane “ring” u kojem se odmjerava snaga geopolitičke moći velikih država s multipolarnom podjelom na Ameriku, Aziju i Europu.

Izbjeglička i migracijska kriza samo su jedne u nizu posljedica globalizacije, ali mogle bi postati i okidač njene buduće destrukcije. Iako se evropska birokratija prema migracijskoj krizi odnosi kao prema problemu koji nije očekivan, migracije su zapravo posve logična posljedica i popratna pojava liberalizacije tokova roba i kapitala na globalnoj razini, jer ako su ta tržišta liberalizirana, onda i treće tržište - svjetsko tržište rada treba biti liberalizirano. Ili možda ne treba jer to ljudskoj prirodi nije drago, jer su kulturološke razlike između naroda prevelike, a strah od terorizma i stranaca druge vjere je veći faktor ograničenja nego činjenica da će nečije radno mjesto postati upitno - iako je s druge strane uz adekvatnu integraciju “drugačijih” moguće da se upravo na taj način pridonese prosperitetu evropske i svjetske ekonomije u cjelini. No, ako na globalnom tržištu postoje barijere na tržištu rada, onda i prva dva tržišta trebaju barijere. Kada se barijere počinju podizati prvo ogradama na graničnim prijelazima, a potom istjerivanjem imigranata, slabljenjem jedinstva evropskih država, carinama i drugim necarinskim barijerama vanjskotrgovinske razmjene na globalnoj razini, s ratovima koji se s ekonomske scene mogu lako proširiti i na političku i društvenu scenu - kraj “druge ere globalizacije” nije isključen, uz popratne efekte na ekonomsku, društvenu i političku nestabilnost - barem do 2017., uz neizvjestan scenarij šta će biti poslije (Ivanov, 2015).

Ekonomska dimenzija ima bez sumnje veliko značenje i ona je jedan od važnih uzroka i pokretača procesa globalizacije i u drugim oblastima. Pri tome se ni u kom slučaju ne smije

zaboraviti da globalizacija obuhvata mnogo više od rastuće integracije svijetske ekonomije i da se zbog toga nesmiye ograničiti na ekonomske procese, što se često dešava.

2.3 Liberalizacija trgovine - Jedinstveno tržište, dvostruki standardi

Ekonomskom globalizacijom, kroz procese intenziviranja slobodnih trgovinskih tokova i uspostavu liberalnijeg kretanja ljudi, kapitala i informacija, otvorena su vrata krupnom biznisu. Iako svjetska trgovina ima mogućnosti da djeluje u cilju suzbijanja siromaštva i istovremenog povećanja privrednog rasta, taj potencijal ipak nije iskorišten. Međutim, trgovina sama po sebi nije problem. Problem je, smatraju neki, u pravilima kojima je ona regulirana, a pravila su takva da štite interese bogatih. Načelno, transnacionalne organizacije poput WTO-a, Svjetske banke i MMF-a, kao ivodeće svjetske vlade, u svojim programima i statutima navode načela kojima je u cilju smanjiti siromaštvo i omogućiti svima bolji život i napredak, a kao glavni mehanizam u postizanju toga navodi se najčešće liberalizacija trgovine i otvaranje tržišta. Poseban naglasak se pri tom stavlja na siromašne, nerazvijene zemlje i programe prilagodbe i pomoći, usvajanjem kojih bi ove zemlje krenule putem napretka. U stvarnosti, svjedoci smo rastućeg siromaštva i trenda nezaposlenosti te produbljivanja jaza između bogatih i siromašnih. Dosadašnji rezultati globalizacije u ekonomskoj sferi potvrđuju opstojnost dvostrukih standarda i upitnost liberalizacijskog recepta za gospodarski napredak. Kako se navodi u internetskom izdanju organizacije Oxfam international, koje se bave problematikom globalizirane trgovine - dok su tržišta bogatih zemalja nepristupačna siromašnim zemljama, Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka vrše pritisak na siromašne zemlje da otvaraju svoja tržišta supersoničnom brzinom, često s razarajućim posljedicama po siromašne zajednice.

Istovremeno, moćne multinacionalne kompanije imaju odrješene ruke u sprovođenju investiranja i politike zapošljavanja, što doprinosi siromaštvu i nesigurnosti. Jedina prepreka takvom ponašanju multinacionalnih kompanija su neka opšta, vrlo permisivna pravila. Svjetska trgovinska organizacija, tvrde u Oxfamu, predstavlja drugu

stranu problema. Mnogi propisi o zaštiti intelektualne svojine, investicija i usluga štite interese razvijenih zemalja i moćnih multinacionalnih kompanija, a zemljama u razvoju time nameću visoke cijene. Sadašnja globalizacijska ekonomska politika potiče liberalizaciju i otvorenost. Vlademnogih nerazvijenih zemalja uvele su liberalizacijsku politiku 'otvorenih vrata', jer su tako mislile ostvariti brz rast izvoza privlačenjem multinacionalnih kompanija i stranog kapitala. Međutim, takva strategija ima svoje nedostatke. Direktne strane investicije (FDI) mogu biti od velike koristi, jer otvaraju pristup novim finansijskim izvorima, tehnologijama i tržištima. Ipak, s druge strane repatrijacija velikog dijela profita, skupepoticajne mjere za privlačenje investitora i utaje poreza, svi zajedno utiču na to da jestvarni finansijski priliv umanjen, (na svaki jedan dolar stranih investicija, oko 30 centi je izašlo iz zemlje putem transfera profita).

Oxfamovim istraživanjem utvrđeno je mjerenje izvoza prema dampinškim cijenama iz EU i SAD-a, koje pokazuje da ove supersile izvoze po cijenama više od jedne trećine manjim od troškova proizvodnje. Tako subvencionirani izvoz iz bogatih zemalja dovodi do sniženja izvoznih cijena iz zemalja u razvoju i uništavanja perspektiva malih poljoprivrednih proizvođača. U rješavanju socijalnih nepravdi koje prožimaju globalizaciju, potrebno je ispuniti mnoge zahtjeve, ne samo reformu svjetske trgovine. Ipak smatraju kako svjetski trgovinski propisi predstavljaju ključnu stavku u rješavanju svjetskog problema siromaštva, zbog čega je neophodno u osnovi reformirati propise svjetske trgovine, budući da je u globaliziranom svijetu dvadeset i prvog stoljeća trgovina jedna od najmoćnijih sila i ima sve mogućnosti da djeluje kao moćno sredstvo u suzbijanju siromaštva. U tu svrhu, Oxfamovom kampanjom predložene su reforme, od kojih se izdvajaju:

- multinacionalne kompanije trebaju usvojiti društveno odgovoran način poslovanja
- vlade razvijenih zemalja trebaju ustanoviti (putem uputstava za multinacionalne kompanije) mnogo učinkovitije mehanizme istraživanja, nadzora i izvještavanja kako bi

učinile MNK odgovornim za njihovo djelovanje u zemljama u razvoju.

Jasno je, da se danas trgovinom upravlja na nepravilan način, kako na svjetskoj razini, tako i u mnogim slučajevima na nacionalnom nivou, nastavljanje tog puta ne predstavlja rješenje, kao ni izolacionizam, jer bi siromašni bili lišeni povoljnih prilika koje im trgovina pruža. Oxfamovci svoje izdanje zaključuju sljedećim riječima: Ukoliko se dobro rukovodi svjetskim trgovinskim sistemom, milioni ljudi se mogu izvući iz bijede. U obrnutom slučaju čitave privrede biti će još više potisnute na margine svjetske ekonomije. Zato nam je potreban novi svjetski trgovinski poredak, utemeljen na drugačijem pristupu pravima i odgovornostima, i koji bi se obvezao na ostvarenje globalizacije u korist siromašnih (ALDI, 2003).

3 ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Burno vrijeme u kojem živimo obiluje turbulentnim procesima. Prisustvo ekonomskog faktora u izgradnji međunarodnih odnosa je neizbežno. Države koje svoju moć zasnivaju na ekonomskoj superiornosti i vojnoj nadmoći svoje spoljopolitičke prioritete sve više vezuju za ekonomsku sferu ostvarujući svoje interese snažnim ekonomsko-diplomatskim angažmanom. U takvoj borbi za bogatiji, ali i 'pravedniji', svet znanje postaje najmoćnije oružje. Uočava se pojava deficita za kadrovima neophodnim za efikasno i uspješno obavljanje složenih posredničko – pregovaračkih, koordinatorsko - usmjeravajućih, obaveštajno - istraživačkih poslova u diplomatskim, trgovinskim, turističkim i svim drugim trgovinsko-privrednim predstavništvima u inostranstvu. Savremena država počinje da zasniva svoj ekonomski progres na sposobnim, obrazovanim, informisanim i intuitivnim kadrovima. Samo ona država koja omogući da njeni predstavnici i nosioci ekonomskog i privrednog razvoja, posjeduju spoj diplomatije i diplomatskih vještina, ekonomskog znanja, poznavanja vještina menadžmenta, metoda i tehnika pregovaranja i odnosa sa javnošću, mehanizama i metoda ekonomske špijunaže i prikupljanja ekonomskih podataka, stvorice preduslove brzog uspješnog i čvrstog pozicioniranja svoje države na međunarodnoj sceni. Ekonomska diplomatija, predstavlja budućnost diplomatije, jer je u okolnostima globalizacije svjetske privrede i politike postala

osnovno sredstvo prodora na svjetsko tržište. Glavna funkcija ekonomske diplomatije je zaštita nacionalnih interesa u međunarodnim ekonomskim odnosima. S druge strane, suočavamo se sa svjetskom ekonomskom krizom koja, pored ostalog, teško opterećuje međunarodne odnose i bitno utiče i na profilisanje aktuelne ekonomske diplomatije. Diplomacija koja je sposobna da komunicira sa posledicama ekonomske globalizacije na svim nivoima svjetskog sistema, naziva se geoekonomska diplomatija. Iako je geoekonomsko vođenje vanjske politike po pravilu ograničeno na ekonomske supersile, neologizam geoeconomije ima širi smisao. To znači da napadačku i odbrambenu geoekonomsku politiku mogu i moraju voditi, pored velikih i srednjih, i male države koje time žele da obezbijede povoljnu poziciju u novom svjetskom poretku.

Geoekonomska diplomatija kao nova diplomatija, iako ima neke karakteristike diplomatije kakva se vodila do kraja hladnog rata, u stvari je potpuno različita od takve diplomatije. Povezanost ekonomskih pitanja sa pitanjima bezbednosti, nacionalnih ekonomskih interesa sa globalnim interesima, zahtijeva od diplomate koji su edukovani za globalna ekonomska, ali i ostala transnacionalna pitanja od kojih zavisi moć i blagostanje države koju predstavljaju. Geoekonomske diplomate u svom delovanju moraju koristiti one tehnologije koje su omogućile globalizaciju i promene u spoljnoj politici i međunarodnim odnosima. Povećanje međusobne zavisnosti između država zahteva diplomatiju koja će manje biti umeće nadmudrivanja i zavaravanja, a više process usklađivanja globalnih i nacionalnih interesa. Kako Miroslav Pečujlić piše u knjizi Globalizacija-dva lika svjeta, gdje navodi, da socijalna topografija svjeta krajem 20. vijeka sadrži hegemoni pol ("sjever" i "centar") kojeg čine najbogatije države Zapada, Japan i SAD koji kontrolišu 75% do 85% bogatstva svjeta. Tu je "nova periferija", zona koju čine postsocijalističke zemlje koje su u poslednjoj deceniji 20. vjeka doživjele socijalni slom. Zatim "Četvrti svet" u kojem se nalaze one zemlje koje su nekada činile Treći svet, ali koje su poslednjih decenija pogoršale svoj položaj u svakom pogledu. I na kraju, u socijalnoj topografiji sveta ocrtava se Srednja zona, zona uspona i padova, a čine je :Tajland, Singapur, Malezija, itd...

Početakom 90-ih vladala je opsjednutost neoliberalnim dogmama i globalizacijom. Dvije decenije kasnije, magnetizam neoliberalnih dogmi, ali i same ekonomske globalizacije je skoro nestao. Ekonomska globalizacija, između ostalog, bila je percipirana kao širenje kapitalizma i blagostanja koje kapitalizam sa sobom nosi. Ali ko danas još uvijek vjeruje u ovo kada na ulicama Pariza, Londona, Atine, Toronta, vidi česte i masovne proteste, bankrotirane američke gradove poput Detroita, zemlje jugoistočne Evrope, zemlje Bliskog istoka, u kojima je stopa nezaposlenosti veća od stope nezaposlenosti u afričkim državama, i kada se vidi da je u savremenom svijetu najjača ekonomija zapravo ekonomija komunističke Kine.

Danas, u savremenom svijetu, mi se više ne suočavamo sa onim svijetom kojeg su predviđjeli najvatreniji zagovornici neoliberalizma i hiperglobalizma, odnosno dominacijom jednog centra moći nad cijelim globalnim poretom. Suprotno, mi se danas suočavamo sa procesom multipolarizacije svijeta, sa svijetom koji će novim tehnologijama još više revolucionisati proizvodnju, ali i sve društvene odnose, sa svijetom u kojem je uticaj i značaj kineske ekonomije sve veći. Takođe, suočavamo se sa svijetom kojeg očekuju energetska i ekološka kriza. Zanimljivo je, da od globalizacije koja je legitimisana ideologijom slobodnog, od države, nesputanog tržišta, najviše koristi imala je zemlja koja je još uvijek komunistička, i u kojoj država predstavlja i poslije brojnih ekonomskih reformi značajnog aktera ekonomskog života. Kada se pronađe rješenje za savremene ekonomske probleme koji se jasno artikulišu u stopi nezaposlenosti, kao i visini stope BNP kako na globalnom nivou, tako i na nivou svakog regiona ponaosob, ekonomska globalizacija će vjerovatno dobiti novi zamah. Odnosno, to ne znači da društvo treba da dozvoli da bude prevareno raznim pseudoterijama. Svako društvo treba da vodi računa o svjetskim trendovima i uklapanju u svjetske trendove, tj. da to uklapanje treba da izvede na takav način da ono ne ugrozi sopstvene ekonomske interese (n.d., 2014). Očigledno je da mnoštvo razloga ukazuje na činjenicu da globalizacija ne čini svjet racionalnijim i bezbijednijim, kako je nagovještavano, već nestabilnijim, neizvjesnijim i

opasnijim. Osnovano se smatra da je to prije svega posledica činjenice da proces uspostavljanja ikonsolidacije globalnog poretka ima slične principe na kojima su svoje aspiracije zasnivali isvi prethodni globalni poreci. Naime, princip ekskluzivnosti, pacifikacije naroda i država, naglašene neravnopravnosti i dominantne moći kapitala i vojne sile prepoznatljivi su i u procesu globalizacije. Odnosno, Globalizacija je proces ujedinjavanja svijeta u jednu cjelinu ili jedan sustav, što je moguće zahvaljujući sveukupnom stalnom informacijskom i komunikacijskom tehnološkom napretku. Svijet postaje međusobno integriran i sve što se događa lokalno, može se odraziti i globalno. Dilema u vezi sa globalizacijom ima i u sferi njenog dometa. S jedne strane, naglašava se daglobalizacija znači širenje sveukupnih granica demokratije i ljudskih sloboda, dok s druge strane stižu ozbiljna upozorenja na orvelizaciju života širom svijeta i opasnosti od totalitarizma. Zato se i postavlja pitanje da li će svetski istorijski proces rezultirati globalizacijomdemokratije ili globalizacijom totalitarizma. Globalizacija je dovela do enormnog povećanja bogatstva malobrojne elitenajmoćnijih i globalizacije siromaštva vulkanskih razmjera. Novi socijalni reljef svijeta se pretvara u opasnu vulkansku scenu. Odnos između najsiromašnijih i bogatih je prije samo 30 godina iznosio jedan prema šesdeset, a sad je jedan prema osamdeset četiri sa tendencijom povećanja jaza. Samo oko 225 milijardera u svijetu posjeduje veće bogatstvo od država koje čine 48 odsto stanovništva svijeta. Polovina čovječanstva živi u siromaštvu, sa manje od dva dolara dnevno, a više od trećine u apsolutnoj bijedi. Posljedica globalizacije je opadanje životnog standarda 80 odsto ljudi, posebno 30 odsto najsiromašnijih, tako da ugrožava i njihov biološki opstanak.

Činjenica je, da se procesu globalizacije širom svijeta suprotstavljaju antiglobalisti. Česti su odgovori na globalizaciju, regionalizam, patriotizam i nacionalizam s ciljem da se, u većoj ili manjoj mjeri, očuvaju nacionalne i kulturne posebnosti te donekle zaštiti ekonomska nezavisnost. Što nose globalizacija, globalna preduzeća i ekonomija, te razvoj svijeta kao jedinstvenog sistema u budućnosti, ostaje neizvjesno.

CITIRANI RADOVI

- ALDI. (2003, Dec 29). *Propisi prilagođeni interesima bogatih i dvostruki standardi*. Retrieved from ALDI: http://www.aldi.ba/files/Dvostruki_standardi_EU.pdf
- Avdić, S. (2009). *Strateški pravci razvoja ekonomske diplomatije u ministarstvu Vanjskih poslova BiH. 2. Savjetovanje Ambasadora i šefova Misija BiH*. Sarajevo: Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine. Retrieved from <http://www.mfa.ba/savjetovanja/izlaganja/?id=14499>
- Doddoli, L., & Maradei, M. (2005). *Svijet poslije drugog svjetskog rata*. Split: Marjan tisak.
- Ivanov, M. (2015, Nov 23). *ČOVJEČANSTVO NA PREKRETNICI: Izbjeglička kriza mogla bi biti okidač destrukcije druge ere globalizacije*. Retrieved from Jutarnji Vijesti: <http://www.jutarnji.hr/zivimo-u-drugoj-eri-globalizacije-kojoj-se-blizi-kraj-izbjeglička-i-migracijska-kriza-mogle-bi-bit-okidac-njezine-destrukcije/1463702/>
- Kovačević, V. (2015, Feb 12). *Ekonomska diplomatija: Pozicioniranje u vreme globalizacije*. Retrieved from GM Business & Lifestyle: <http://gmbusiness.biz/2015/02/12/ekonomska-diplomatija-pozicioniranje-u-vreme-globalizacije/>
- Marinković, D. (2010). *Ekonomska diplomatija i globalizacija*. Šabac.
- n.d. (2014, Aug 07). *Nestali magnetizam ekonomske globalizacije*. Retrieved from SWOT: <http://swot.ba/wordpress/nestali-magnetizam-ekonomske-globalizacije/>
- Pečujlić, M. (2003). Planetarni kentaur: Dva lika globalizacije. *Nova Srpska politička misao*, 1(7), 849-856.

Datum prve prijave: 14.03.2016.
Datum prijema korigovanog članka: 03.01.2017.
Datum prihvatanja članka: 08.04.2017.

Kako citirati ovaj rad? / How to cite this article?

Style – APA Sixth Edition:

Lukić, Z. (2017, July 15). Moć i uloga ekonomske diplomatije u vrijeme globalizacije. (Z. Čekerevac, Ed.) *FBIM Transaction*, 5(2), 57-66. doi:10.12709/fbim.05.05.02.06

Style – Chicago Sixteenth Edition:

Lukić, Zlatan. "Moć i uloga ekonomske diplomatije u vrijeme globalizacije." Edited by Zoran Čekerevac. *FBIM Transaction* (MESTE) 5, no. 2 (July 2017): 57-66.

Style – GOST Name Sort:

Lukić Zlatan Moć i uloga ekonomske diplomatije u vrijeme globalizacije [Journal] // *FBIM Transaction* / ed. Čekerevac Zoran. - Belgrade - Toronto : MESTE, July 15, 2017. - 2 : Vol. 5. - pp. 57-66.

Style – Harvard Anglia:

Lukić, Z., 2017. Moć i uloga ekonomske diplomatije u vrijeme globalizacije. *FBIM Transaction*, 15 July, 5(2), pp. 57-66.

Style – ISO 690 Numerical Reference:

Moć i uloga ekonomske diplomatije u vrijeme globalizacije. **Lukić, Zlatan**. [ed.] Zoran Čekerevac. 2, Belgrade - Toronto : MESTE, July 15, 2017, *FBIM Transaction*, Vol. 5, pp. 57-66.